

ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ ΖΑΓΟΡΗΣ

Αντικείμενο της παρούσης εργασίας είναι το βαφτιστικό και επώνυμο Ζαγόρης, το οποίο με τη μορφή Ζαγόρι, Ζαγορά μαρτυρείται και ως τοπωνύμιο. Σε αντίθεση με την κρατούσα άποψη πως το τοπωνύμιο υπήρξε δημιούργημα σλαβοφώνων προς δήλωση ενός τόπου που βρίσκεται πίσω από το δάσος ή το βουνό¹, υποστηρίζεται ότι στους μαρτυρημένους τύπους από ελληνόφωνο περιβάλλον υπόκειται, τουλάχιστον εν μέρει, μια μορφή βαφτιστικού του ορθόδοξου χριστιανικού εορτολογίου, η οποία στην πορεία της εξέλιξως απομακρύνθηκε από την πηγή της δημιουργίας, πλησίασε φωνητικά το γνωστό και οικείο και ταυτίστηκε. Παρατίθενται επίσης και άλλα βαφτιστικά και επώνυμα, τα οποία κατά τη γνώμη του γράφοντος είναι κοινής προελεύσεως με προσθήκη διαφορετικών καταλήξεων.

Στην ελληνική επικράτεια εκτός από το γνωστό Ζαγόρι των Ιωαννίνων και τη Ζαγορά του Πηλίου το όνομα Ζαγορά φέρει μια ορεινή περιοχή στα Νοτιοδυτικά της Άνδρου και μία στα Νότια της Λιβαδιάς. Κατά τη μεσαιωνική εποχή και η περιοχή του Πηλίου χαρακτηρίζονταν ως όρος της Ζαγοράς². Ο καταγόμενος από τους τόπους αυτούς ονομάζεται Ζαγορίτης³, Ζαγορίσιος⁴, Ζαγορλής⁵. Την καταγωγή δηλώνει εν μέρει και η μορφή Ζαγόρας⁶. Φωνητικά πλησιάζουν το τοπωνύμιο και τα

1. M. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Βερολίνο 1941, σ. 33, όπου αναφέρεται στο τοπωνύμιο Ζαγόρι των Ιωαννίνων, < σλαβ. za (= πίσω) και gorá (= βουνό, δάσος), επίσης σ. 109, όπου αναφέρεται στο τοπωνύμιο Ζαγορά του Πηλίου, Κώστας Ευ. Οικονόμου, Τα οικωνύμια του νομού Ιωαννίνων, γλωσσολογική εξέταση, Ιωάννινα 2006, σσ. 111-112, Χ. Π. Συμεωνίδης, *Ετυμολογικό λεξικό των νεοελληνικών οικωνυμίων*, Λευκωσία - Θεσσαλονίκη 2010, αρ. 5.420-5.423.

2. Χ. Π. Συμεωνίδης, ό. π.

3. Το επώνυμο φέρει στα Δημοτολόγια ντόπια οικογένεια στην Αρναία της Χαλκιδικής.

4. Το επώνυμο φέρει στα Δημοτολόγια οικογένεια στην Ασπροβάλα της παραλίας της Ρεντίνας με καταγωγή από τη Λαμία.

5. Το επώνυμο φέρει στα Δημοτολόγια οικογένεια βλαχικής καταγωγής στην Ηράκλεια.

6. Αυτή με την προσθήκη της καταλήξεως -ς, βλ. Ν. Π. Ανδριώτης, «Αρχαία και νεοελληνικά εθνικά ονόματα», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1971, σσ. 45-48 = *Αντιχάρισμα*, σσ. 204-206. Το επώνυμο φέρει στα Δημοτολόγια ντόπια οικογένεια στις Σέρρες με καταγωγή από το Τσεπέλοβο των Ιωαννίνων και στην Ιερισσό της Χαλκιδικής με καταγω-

επώνυμα Ζαγορίδης, Ζαγοράκης, Ζαγορίσης, Ζαγορτζής, Ζαγουρτζής, Ζαγουρτζίνης⁷, όπως επίσης τα τοπωνύμια Ζαγάρενα, Ζαγόριανη, Ζαγοριτσάνη, Ζαγόρτσα, τα οποία θεωρούνται ίδιας αρχής⁸.

Αμφιβολίες για την προέλευση από μία πηγή μου δημιουργήθηκαν από τη μαρτυρία της μορφής και ως βαφτιστικού, και μάλιστα, όσο γνωρίζω, αποκλειστικά και μόνον σε μερικά ελληνόφωνα χωριά της επαρχίας Σερρών. Στο προσωπικό μου αρχείο από τα Δημοτολόγια, το οποίο περιλαμβάνει 223.841 ανδρικά και γυναικεία βαφτιστικά από όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου γεννηθέντων μέχρι το 1913, και στους εκλογικούς καταλόγους του 1915 από την Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, όπου είναι εγγεγραμμένοι 87.085 άρρενες χριστιανοί ψηφοφόροι, συναντώ το βαφτιστικό συνολικά 5 φορές⁹: Ζαγόρης (1861) ονομάζεται ο γιος του Λάσκαρη Ζαγόρη στο ελληνόφωνο χωριό Εμμανουήλ Παπάς, όπου στον εκλογικό κατάλογο του 1915 είναι εγγεγραμμένος και ο ψηφοφόρος Κωνσταντίνος (1855) Σιάικας του Ζαγόρη. Τη μορφή Ζαγόριος (1864) φέρει ο γιος του Ιωάννη Ζαγόρα στο γειτονικό ελληνόφωνο χωριό Άγιο Πνεύμα, ο οποίος στον εκλογικό κατάλογο του 1915 ονομάζεται Ζαγόρας Ζαγορίδης και στην καθημερινή επικοινωνία ήταν γνωστός ως Ζαγόρς. Στο γειτονικό, επίσης ελληνόφωνο χωριό, Νέο Σούλι έζησε ο Ζαγόρας (1869) Κουκόλης του Στεργίου, ο οποίος στον εκλογικό κατάλογο του 1915 φέρει το βαφτιστικό Ζαγόρης, και ο Ζαγόρας (1871) Κούντιος του Αθανασίου, ο οποίος στον εκλογικό κατάλογο του 1915 φέρει επίσης το βαφτιστικό Ζαγόρης. Πέραν της αναφοράς του Π. Παπαγεωργίου¹⁰, επίσης από τις Σέρρες, μου είναι άγνωστο από άλλη περιοχή του ελλαδικού χώρου¹¹. Σημειώτεον ότι το ό-

γή επίσης από την Ήπειρο.

7. ΟΤΕ όλης της Ελλάδος, έκδ. 1998β.

8. Χ.Π. Συμεωνίδης, ό. π., στα λ.

9. Για το αρχείο μου των ονομάτων βλ. Νικόλαος Σωτ. Ταχινοζλής, *Μορφές του Κωνσταντίνος (19^{ος} αιώνας-1913)*. Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 17. Επίσης Νικόλαος Σωτ. Ταχινοζλής, *Σερραϊκές οικογένειες, 19^{ος} αιώνας-1913*, Σέρρες 2013, σ. 29.

10. Π. Παπαγεωργίου, *Αι Σέρραι και τα προάστεια, τα περί τας Σέρρας και η μονή Ιωάννου του Προδρόμου. Συμβολή ιστορική και αρχαιολογική*, *Byzantinische Zeitschrift* 3 (1894). Ανατύπωση από τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 59. Το βρήκε καταχωρημένο ως Ζαγόρης στον παλιό κώδικα της Μητροπόλεως Σερρών. Λόγω της σπανιότητας της μορφής υποθέτω πως είναι ο ίδιος ο Ζαγόρης, ο οποίος ως μέλος της συντεχνίας των παπουτσήδων επισκέφτηκε τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου το 1732 και το 1741, βλ. Βασ. Κατσαρός-Χαρ. Παπαστάθης, «Προδρομικά Αποσημειώματα. Βραχεία χρονικά σημειώματα τεσσάρων καταστίχων της Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών των ετών 1730-1806 μετά "παραρτήματος" δύο γραμμάτων "ξητείας" και επικυρώσεως», *Σερραϊκά Σύμμεικτα* 2 (2013) 21-86. Εδώ σσ. 25, 27.

11. Σε μια πρόθεση της Μονής της Κοσίνιτσας του Παγγαίου από την περίοδο της Τουρκοκρατίας βρίσκω και τις ακόλουθες μορφές, για τις οποίες δεν είναι ευδιάκρι-

νομα εξέλιπε. Ουδείς, όσο γνωρίζω, το φέρει σήμερα ως βαφτιστικό στα ανωτέρω χωριά. Επιβιώνει μόνον ως επώνυμο με τις μορφές Ζαγόρας και Ζαγόρης.

Προκύπτει ευλόγως το ερώτημα γιατί να χρησιμοποιήθηκε ο τύπος προς τιμήν ενός ορεινού χωριού της Ηπείρου ή του Πηλίου σε έναν τόσο μακρινό τόπο, και μάλιστα αποκλειστικά και μόνον σ' αυτόν. Και στην περίπτωση που ευσταθεί η υποτιθέμενη χρήση τοπωνυμίων ως βαφτιστικών¹² δεν θα ονόμαζαν οι μέτοικοι τα παιδιά τους Ζαγόρη μόνον σε μια περιοχή, αφού είναι γνωστό ότι Δυτικομακεδόνες και Ηπειρώτες τεχνίτες και έμποροι κατέκλυσαν στην περίοδο της Τουρκοκρατίας ολόκληρη τη Νότιο Βαλκανική. Για το νομό Σερρών μια τέτοια συνήθεια χρήσεως τοπωνυμίου ως βαφτιστικού μου είναι άγνωστη. Και στα καταγωγής δηλωτικά επώνυμα χρησιμοποιείται συνήθως το όνομα της ευρύτερης περιοχής προελεύσεως. Ο μέτοικος από την Ήπειρο είναι Αρβανίτης, Αρναούτης, Ηπειρώτης. Ακόμη και ο καταγόμενος από τη γειτονική Χαλκιδική ονομάζεται Μαδεμλής¹³.

Στο Δημοτολόγιο του ελληνοφώνου χωριού Πεντάπολη της επαρχίας Σερρών είναι εγγεγραμμένη η οικογένεια Ζηγόρη¹⁴, της οποίας ο γενάρχης Γρηγόριος, στην καθημερινή επικοινωνία γνωστός ως Τζ'γός,

το σε όλες τις μαρτυρίες αν οφείλονται σε βαφτιστικό ή επώνυμο του φέροντος (του Γεωργίου ζαγορίνου (από τη Ζίχνα των Σερρών), (του Θεοδώρου ζαγόρι (από το αταύτιστο χωριό Κορίστιανη), (η) ζαγορίνα (από το εγκαταλελειμμένο σήμερα χωριό Μπάνιτσα των Σερρών), (του) Ζαγόρη (από τη Νότια Ρουμανία), βλ. Δήμ. Σαμαρά, *Το «ΒΡΕΒΕΙΟΝ» της Μονής Κοσίνιτσας του Παγγαίου (D 309 - Cόφια)*, Θεσσαλονίκη 2002, αρ. 1.706, 2.745, 3.380, 4.344. Για την πηγή της δημιουργίας ίσως δεν είναι άνευ σημασίας και το γεγονός ότι, παρά το αυτονόητο στην έρευνα για την ετυμολογική προέλευση του τοπωνυμίου, από γειτονικό σλαβόφωνο χώρο μαρτυρείται ως βαφτιστικό μόνον το γυναικώνυμο Zagórka «γεννημένη στην περιοχή Zagóga = πίσω από το βουνό», J. Zaimov, *Bálgarski Imennik*, Σόφια 1988, σ. 107.

12. Τις απόψεις μου για την υποτιθέμενη αυτή συνήθεια, στην οποία εντάσσει ο Αθ. Μπούτουρας, *Λεξικό των νεοελληνικών κυρίων ονομάτων ιστορικάς και γλωσσικώς ερμηνευόμενα*, Αθήνα 1912, σ. 125 κ.ε., ένα πλήθος βαφτιστικών, παραθέτω στη διδακτορική μου διατριβή, βλ. ανωτέρω σημ. 19, σ. 76 κ.ε., όπου επισημαίνω ότι, εάν υπήρχε μια τέτοια συνήθεια, θα περιμέναμε να μαρτυρούνται ως βαφτιστικά κατά πρώτον η Κωνσταντινούπολη, το κέντρο του Ελληνισμού, και η Ιερουσαλήμ, το κέντρο του Χριστιανισμού. Όμως κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει στις πηγές που έχω υπόψη μου.

13. Νικόλαος Σωτ. Ταχινόζλης, ό. π. (σημ. 9), σσ. 191-192, όπου παρουσιάζω τα γενεαλογικά δένδρα 6 μη συγγενικών οικογενειών στις Σέρρες με το επώνυμο Μαδεμλής. Στο νομό Σερρών μαρτυρείται και στην Αλιστράτη, την Κορμίστα, το Ροδολίβος, το Σφελινό, τη Νέα Ζίχνη, την Ευκαρπία και το χωριό Εμμανουήλ Παπάς.

14. Η Πεντάπολη είναι γειτονικό προς τα υπόλοιπα χωριά, όπου μαρτυρείται το βαφτιστικό. Μαζί και με το Χρυσό αποτελούν τα λεγόμενα Νταρνακοχώρια. Βλ. αναλυτικά Νικ. Σ. Ταχινόζλης, «Περί των ονομάτων των Σερραίων (19^{ος} αιώνας - 1913). Το επώνυμο Δαρνάκας». Πρακτικά του Β' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την οθωμανική κατάκτηση μέχρι τη σύγχρονη εποχή», 06-09/04/2006. Σέρρες 2013, σσ. 847-56.

μετοίκησε σύμφωνα με την οικογενειακή παράδοση μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα από την Ήπειρο. Τη μορφή Ζηγόρης φέρει στο Δημοτολόγιο και το Μητρώο Αρρένων ο Ευάγγελος (1886), γιος του Γρηγορίου, ο οποίος το 1915 ψήφισε στις Σέρρες με το επώνυμο Ζήγουρ. Στα παιδιά του το επώνυμο ποικίλει: Ο Γρηγόριος (1910) ονομάζεται στην οικογενειακή του μερίδα και το Μητρώο Αρρένων Ζαγόρας, ο Κωνσταντίνος (Γκουδίκας, 1912) Ζηγόρης, ο Θωμάς (1915) Ζαγόρης, ο Δημήτριος (1924) Γρηγορίου. Η Φάνω, αδελφή του Ευαγγέλου, ονομάζεται στην οικογενειακή της μερίδα Ζαγόρα, η Ελένη (1907), κόρη του Ευαγγέλου, στην οικογενειακή της μερίδα επίσης Ζαγόρα¹⁵.

Μια ανάλογη πολυμορφία εντόπισα και στο ελληνόφωνο χωριό Βρασανά της παραλίας της Ρεντίνας. Στον εκλογικό κατάλογο του 1915 είναι εγγεγραμμένος ο ψηφοφόρος Κωνσταντίνος (1883) Τζιαγόρης του Ιωάννη. Στο Δημοτολόγιο ο γιος του Αστέριος (1911) ονομάζεται Ζυγόρης, στο Μητρώο Αρρένων Τσιγκόρης, ο νεώτερος γιος του Χριστόδουλος (1917) Ζυγόρης, στο Μητρώο Αρρένων Τζιγκόρης. Στον ίδιο κατάλογο είναι εγγεγραμμένος και ο ψηφοφόρος Γεώργιος (1863) Τζιγκόρης του Αποστόλου¹⁶, συγγενής του Κωνσταντίνου, του οποίου ο γιος Γεώργιος (1904) ονομάζεται στο Δημοτολόγιο Τσιγκόρης. Στην καθημερινή επικοινωνία τα μέλη ήταν γνωστά ως τ(ου) Τζ'γκορ, το κτήμα το ανήκον στην οικογένεια τζ'γκουράδκου.

Στον εκλογικό κατάλογο του 1915 είναι εγγεγραμμένος στα Βραστά της Χαλκιδικής ο εργάτης Δημήτριος (1871) Ζηγούρας και ο επίσης εργάτης πατέρας του Στεργιανός (1848) του Βασιλικού, ο οποίος όμως φέρει το επώνυμο Ζαγκούρας. Η Μαρία (1904), κόρη του Δημητρίου, ονομάζεται στην οικογενειακή της μερίδα στη Μεγάλη Παναγία Ζαγκούρου, η κόρη του Σοφία (1909) στην οικογενειακή της μερίδα στον Πολύγυρο επίσης Ζαγκούρα.

Στον εκλογικό κατάλογο του 1915 είναι εγγεγραμμένος στην Αρναία της Χαλκιδικής ο κηπουρός Γεώργιος (1877) Σγούρης του Χρήστου. Στο Δημοτολόγιο έχει προστεθεί εντός παρενθέσεως και η μορφή Ζυγούρης. Έτσι ονομάζεται και ο πρωτότοκος γιος του Χριστόδουλος (1906), ενώ ο γιος του Κωνσταντίνος (1907) ονομάζεται μόνον Ζυγούρης.

Οι παρατιθέμενες μαρτυρίες από ελληνόφωνα χωριά της Μακεδονίας, των οποίων κοινό γνώρισμα είναι η χρήση βορείων ιδιωμάτων με

15. Δεν μπόρεσα παρά τις προσπάθειες να εξακριβώσω αν η Λεμονιά Ζυγούρη του Γρ., 40 ετών, η οποία πέθανε στην Πεντάπολη κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής του 1917-18, υπήρξε αδελφή του Ευαγγέλου, ο οποίος το 1915 ψήφισε με το επώνυμο Ζήγουρ. Οικογένεια Ζυγούρης δεν μαρτυρείται στο χωριό ούτε στην ευρύτερη περιοχή.

16. Οι δύο ψηφοφόροι έχουν στον εκλογικό κατάλογο και δεύτερη εγγραφή και ονομάζονται Ιζιγκόρης, υποθέτω από λάθος κατά τη δακτυλογράφηση, καθώς ο γραφέας μπόρεσε τα γράμματα του χειρογράφου T και I.

τη χαρακτηριστική αποβολή των ατόνων /i/ και /u/, μάς δείχνουν ότι το σύμπλεγμα /τζγ/, /τζγκ/, το οποίο δημιουργήθηκε είτε με την αποβολή του ατόνου /i/, σε μια μορφή Ζηγόρης, Τζηγόρης < Γρηγόριος είτε με την ανάπτυξη /s/ στην Γούρος < Γεώργιος¹⁷, αναλύθηκε σε μια προσπάθεια εξευγενισμού του τύπου της καθημερινής επικοινωνίας, ταυτίστηκε ποικιλοτρόπως προς κάτι γνωστό και οικείο και καθιερώθηκε. Όπως για την ερμηνεία του βαπτιστικού Ζυγούρης, Ζυγούρος δεν χρειάζεται να καταφύγουμε σε κάποια ευχή και να το συνδέσουμε με την ομόηχη νεοελληνική λέξη *ζυγούρι*¹⁸, αλλά με την ανωτέρω Σγούρης, αφού στο σχηματισμό ονομάτων χρησιμοποιείται η κατάληξη -ούρης¹⁹, έτσι και για την Ζαγόρης θα πρέπει να υποθέσουμε μια απλή φωνητική σύμπτωση

17. Δεν γνωρίζω ακριβώς σε ποιο βαθμό συνέπεσαν φωνητικά σε εξελίξεις τους της καθημερινής επικοινωνίας τα βαπτιστικά Γεώργιος και Γρηγόριος, αλλά έχω την αίσθηση ότι η δημοτικότητα του Γρηγόριος στην περιοχή μας οφείλεται σε ένα βαθμό και στο γεγονός ότι περιλαμβάνει κοινούς φθόγγους με το πολύ δημοφιλέστερο Γεώργιος. Από την προφορική μου έρευνα στο νομό Σερρών παραθέτω τη μορφή Γκώρτσιος, η οποία στα δίγλωσσα χωριά ταυτίζονταν και με τα δύο βαπτιστικά. Το γυναικείο αυτής είναι ασφαλώς το βαπτιστικό Γκορτσιά, και όχι, όπως υποστηρίζει ο Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 137, *διά την στερεότητα του ξύλου της αγρίας αχλαδέας πιθανώς*. Η μορφή Γούρος είναι παράλληλη, με αποβολή της ουρανόσσεως, της Γιούρας, Μ.-Χ. Χατζηωάννου, *Η ιστορική εξέλιξη των οικισμών στην περιοχή του Αλιάκμονα κατά την Τουρκοκρατία. Ο κώδικας αρ. 201 της Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ζάβορδας*, Αθήνα 2000, εδώ σ. 281, πρβ. και Γιούρης, ό.π., σ. 281, επίσης ποντιακό Γιούρκας < Γεώργιος, Σάβ. Πορφ. Παπαδόπουλος, *Λαογραφικά Καρακούρτ*, τ.3, Θεσσαλονίκη 1994, εδώ σ. 440.

18. Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 134, < *ζυγούρι. Διά την ακμαιότητα του διετούς αμνού*. Το βαπτιστικό Ζυγούρης είναι εξαιρετικά σπάνιο. Εκτός από τη μαρτυρία του στη συλλογή του Μπούτουρα, το βρίσκω στην Πελοπόννησο, Τάσ. Γριτσόπουλος, *Βαπτιστικά ονόματα εκ Πελοποννήσου των χρόνων της Τουρκοκρατίας*, *Λαογραφία* 16 (1956-7) 337-74, εδώ 367, και την Βόρειο Ήπειρο, Π. Πουλίτσας, «Επιγραφαί και ενθυμήσεις εκ της Βορείου Ηπείρου», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 5 (1928) 53-99, εδώ 96. Σημειώνω και την ασυνήθη παρουσία του στους Σουλιώτες πρόσφυγες της Αιτωλίας, όπου σε καταλόγους του 1834 από το Αγρίνιο και τη Ναύπακτο δύο (2) άντρες ονομάζονται Ζυγούρης, τρεις (3) Ζυγουράκης, Άγγ. Ν. Παπακώστας, *Το δράμα του εκπατριισμού των Σουλιωτών*, *Νέος Κουβαράς* 2 (1962) 114-122, και Διον. Μιτάκης, «Εποίκηση Ηπειρωτών στην Αιτωλία», *Ναυπακτιακά* 4 (1988-89) 65-232, αρχηγοί οικογενειών φέρουν τα επώνυμα Ζαγούρης, Ζυγούρης, Ζουγούρας.

19. Η κατάληξη -ούρης είναι πιθανόν μεγεθυντική, παράλληλη της -ούρας, Κ. Μηνάς, *Η μορφολογία της μεγεθύνσεως στην ελληνική γλώσσα*, Ιωάννινα 1978, σ. 168, πιθανόν όμως και υποκοριστική, όπως στα Γιαννικούρης<Ιωάννης, Κακούρης<Κυριάκος, Ανδρ. Μ. Κολίσης, *Περί των κυρίων ονομάτων και επωνύμων των Κυπρίων*, Αθήνα 1964, σ. 56. Την βρίσκω σε επώνυμα και συχνά σε βαπτιστικά, Νατσούρης<Αθανάσιος, Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 54, Πανούρης, Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 215 της μονής Βαρλαάμ 1613/14^{ος}-19^{ος} αι.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 24 (1993) 112-180, εδώ 121, Τζιαμούρης, Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 421 του Μεγάλου Μετεώρου, 1592/93-19^{ος} αι.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 34 (1998) 56-148, εδώ 63.

στην πορεία της εξελίξεως με την ομόηχη σλαβική φράση, διότι κατά την επίσημη καταγραφή το ίδιο όνομα αποκτά διαφορετικές μορφές στα μέλη της ίδιας οικογένειας. Και φυσικά αυτές δεν παρέμειναν αμετάβλητες. Με μετακίνηση του τόνου στη λήγουσα, αποβολή του ατόνου πλέον /u/ και παράλληλη χείλωση μια μορφή Ζυγούρης εξελίχθηκε σε Ζουγρής²⁰, Ζωγρή²¹, Ζούγρω²², Ζούγρου²³, ενώ με αναβιβασμό του τόνου και έκπτωση του ατόνου /u/ σε Ζήγρας²⁴. Ιδίας αρχής θεωρώ και τα επώνυμα Ζάγουρας²⁵, Ζιγρίδης²⁶, Ζιγκιργκιάς²⁷, τα οποία διαφορετικά παραμένουν άνευ νοήματος.

Ότι η πορεία υπήρξε η ανωτέρω μας δείχνει και η περαιτέρω εξέλιξη των μορφών, στις οποίες όμως παρενεβλήθη και πάλι η φωνητική σύμπτωση και αμαύρωσε την πηγή της δημιουργίας. Το βαφτιστικό και επώνυμο Ζγουρός, γυναικείο Σγουρη, αλλά και Σγούρος, γυναικείο Σγούρω είναι αρκούντως μαρτυρημένα και φυσικά εντάσσονται στα ονόματα των σωματικών προτερημάτων²⁸. Και στην περίπτωση αυτή πρόκειται περί παρετυμολογίας λόγω φωνητικής συμπτώσεως μετά την ανάπτυξη /s/ σε μια μορφή Γούρος, Γκούρος < Γεώργιος²⁹. Σημειωτέον

20. Το επώνυμο φέρει στα Δημοτολόγια προσφυγική οικογένεια στο Ορφάνι της Καβάλας με καταγωγή από την Αίνο της Ανατολικής Θράκης και οικογένεια Σαρακατσάνων στο χωριό Βαφέικα της Ξάνθης.

21. Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 172, αταύτιστο γυναικείο βαφτιστικό από την Αίνο της Ανατολικής Θράκης.

22. Θ. Ζαρκάδας, «Τα ονόματα των αφιερωτών 28 οικισμών των Τριχάλων στην πρόθεση 37 της μονής του Δούσικου (16^{ος}/17^{ος} αι.)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 63 (2013) 232-240, εδώ 238.

23. Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των λαρισαίων σερτζήδων και τακιατζήδων (1714-1777) στον κώδικα 8 του αγίου Στεφάνου των Μετεώρων», *Πρακτικά του 3^{ου} Συνεδρίου Λαρισαϊκών Σπουδών*, Λάρισα 1997, σσ. 177-194, εδώ 192.

24. Στο βλαχοχώρι Βωβούσα των Γρεβενών. Το επώνυμο φέρει στον εκλογικό κατάλογο του 1915 στα Γρεβενά και ο ψηφοφόρος Στέργιος (1879) Ζήγρας του Ιωάννη. Σε διαφορετικά συμπεράσματα για τη μορφή καταλήγει ο Στ. Γ. Κατσουλέας, «Γύρω από το επώνυμο “Ζύγρας”», *ΟΝΟΜΑΤΑ* 7 (1982) 36-48, πρβ. και τοπωνύμιο Ζωγρί, το, Συμεωνίδης, ό. π. (σημ. 1), 5.609.

25. Το επώνυμο φέρει οικογένεια στις Σέρρες με καταγωγή από το Λύκαιο της Μεγαλοπόλεως.

26. Προσφυγική οικογένεια στις Σέρρες με καταγωγή από τους Σοφάδες της Ανατολικής Θράκης.

27. Το επώνυμο φέρει στο Δημοτολόγιο Σερρών ο Αλέξανδρος (1890) του Γρηγορίου, ο οποίος κατόνταν από το Τσιφλίκιο της Ανατολικής Θράκης. Στα διάφορα μέλη της οικογένειας έχει τη μορφή Τζιγρικά, Τζιγκρικά, Ζιγρικά.

28. Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 158, < σγουρός. Διά την χάριν την εκ των ούλων τριχών. Σημειώνω περαιτέρω και το βαφτιστικό Σγουράδης (1871), που φέρει ο γιος του Παράσχου Λαγούδη στο χωριό Αυλή της Καβάλας, και το γυναικείο βαφτιστικό Σγουρένια, που φέρει στο παλιό Δημοτολόγιο των Σερρών η μητέρα του Κωνσταντίνου (1882) Σαραφίδη με καταγωγή από τη Σαρακίνα της Ανατολικής Θράκης.

29. Βλ. ανωτέρω, σημ. 17.

ότι στις παλιότερες πηγές η μορφή απαντάται κυρίως με τον τόνο στην παραλήγουσα³⁰.

Την προσαρμογή προς το γνωστό και οικείο την αντιλαμβανόμαστε καλύτερα, εφόσον έχουμε υπόψη μας περισσότερες πηγές για τα ίδια πρόσωπα. Στον εκλογικό κατάλογο του 1915 είναι εγγεγραμμένος στις Σέρρες ο ψηφοφόρος Απόστολος (1884) Ζγούρης του Γεωργίου, σμιτισής το επάγγελμα, ο οποίος στο Δημοτολόγιο ονομάζεται Σγουρός. Η διαδικασία αυτή επιταχύνεται ασφαλώς κατά την μετοικεσία, καθώς στο καινούργιο περιβάλλον είναι άγνωστες οι αιτίες για το σχηματισμό της μορφής, κάτι που γνώριζαν ενδεχομένως οι παλιοί γείτονες. Ο Αθανάσιος (1907) Σγουρός του Θεοδώρου είναι εγγεγραμμένος στο Δημοτολόγιο της Ηλιοκόμης του Παγγαίου, όπου αναφέρεται ότι μετοίκησε εκεί από τη Μεγάλη Παναγία της Χαλκιδικής. Ο ψηφοφόρος πατέρας του στη Μεγάλη Παναγία Θεόδωρος (1864) του Δημητρίου και τα τρία (3) αδέρφια του φέρουν στον εκλογικό κατάλογο του 1915 το επώνυμο Σγούρος, όπως επίσης και τα μέλη της οικογένειας στο Δημοτολόγιο. Στον ίδιο εκλογικό κατάλογο είναι εγγεγραμμένοι στη Δουμπιά της Χαλκιδικής τα αδέρφια Εμμανουήλ (1865) και Βασίλειος (1874) Σγουράς του Τάσιου και ο Δημήτριος (1890), γιος του Εμμανουήλ. Ο Ζαφείριος (1905), γιος του Βασιλείου, ο οποίος μετοίκησε στη γειτονική Κρήμνη, φέρει στην οικογενειακή του μερίδα στο Δημοτολόγιο το επώνυμο Σγούρος.

Μια ανάλογη εξέλιξη, τουλάχιστον εν μέρει, υποθέτω και για το βαφτιστικό Ζωγράφος³¹, το οποίο μαρτυρείται και ως Ζγουράφος, Ζγουραφή³², Ζγιουράφω³³, Σγουράφω, Σγουράφου, Σγουραφίνα, Ζγουράφω, Ζγωράφου³⁴, Σγουραφή³⁵, Σγκοράφω³⁶. Επειδή δεν γνωρίζω επαγγελματικά ονόματα, τα οποία καθιερώθηκαν ως βαφτιστικά, διακρίνω στη μορφή την νεοελληνική υποκοριστική κατάληξη -άφι, όπως

30. Βλ. λ.χ. Μ.-Χ. Χατζηιωάννου, ό. π. (σημ. 17), σ. 316, Σγούρος (11), Σγούρης (4), Σγούρω (3), Σγουρή (1). Επίσης Π. Παπαγεωργίου, ό. π. (σημ. 8), σ. 59, ο οποίος παραθέτει τη μορφή Ζγούρος από τον παλιό κώδικα της Μητροπόλεως Σερρών και παρατηρεί ότι *νυν Ζγουρός*.

31. Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 103 < Ζωγράφος. *Εκ του επωνύμου τούτου προήλθον πιθανώς τα ονόματα*

32. Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), σ. 103.

33. Μ.-Χ. Χατζηιωάννου, ό. π. (σημ. 17), σ. 287.

34. Οι μορφές, συνολικά 11, είναι από το αρχείο μου από τα Δημοτολόγια. Οι 10 ανήκουν σε εντόπιες, 1 Σγουράφω κατάγονταν από την Ανατολική Θράκη.

35. Κ. Σπανός, «Ένα μετωρίτικο χειρόγραφο του 18^{ου} αιώνα», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 8 (1985) 24-46, εδώ 24. Πρβ. και το βαφτιστικό Σγουράνθη (1927). Το όνομα έδωσε στη Νικήσιανη της Καβάλας ο Αθιανός (1892) Γιοβαννούδης, του οποίου η μητέρα είναι καταχωρημένη στην οικογενειακή του μερίδα ως Ζωγράφω. Υποθέτω ότι αποτελεί μια προσπάθεια να αποδοθεί επίσημα ένας λαϊκότερος τύπος, που έφερε η μητέρα του στην καθημερινή επικοινωνία.

36. Μ.-Χ. Χατζηιωάννου, ό. π. (σημ. 17), σ. 316.

στα χρυσός > χρυσάφι, χώρα > χωράφι, ξυρός > ξυράφι³⁷. Επίσης θεωρώ απίθανο ότι έχουν οιαδήποτε σχέση με τις ομόηχες νεοελληνικές λέξεις τα επώνυμα Σκούρος, Σκούρας, Σκουρίδης, Σκουράκης κλπ., αλλά δημιουργήθηκαν παρετυμολογικά με αποβολή της ηχηρότητας.

Εφόσον ευσταθεί η υπόθεσή μου ότι η μορφή Ζυγούρης, Ζυγούρος δημιουργήθηκε με την προσθήκη της καταλήξεως -ούρης, θα πρέπει να δεχθούμε μια απλοποιημένη Ζήγος, Ζηγός < Γρηγόριος, στην οποία ο εκκλησιαστικός τύπος του βαφτιστικού συντημήθηκε ριζικά με παράλληλη τροπή του /γ/ > /ζ/ πριν από μπροστινό φωνήεν³⁸. Πράγματι μαρτυρούνται, ορθογραφικά προσαρμοσμένα προς την νεοελληνική λέξη ζυγός, λόγω φωνητικής συμπτώσεως³⁹, όχι μόνον τα επώνυμα Ζυγόπουλος⁴⁰, Ζυγιάρης⁴¹, Ζυγουρίκας⁴², Ζυγολάνης⁴³, Ζυγολίκας⁴⁴, αλλά και τα βαφτιστικά Ζυγούλα⁴⁵, Ζούγλω⁴⁶. Με αποβολή της ηχηρότητας και προ-

37. Συμεωνίδης, ό. π., σμμ. 1, αρ. 3.155.

38. Όσο γνωρίζω, δεν υπάρχει κάποια ειδική μελέτη για την ουράνωση /γ/ > /ζ/ πριν από μπροστινό φωνήεν στην ελληνική. Το φαινόμενο αναφέρει μόνον για τα τσακωνικά ο Γ. Ν. Χατζιδάκις, *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 1-2, Αθήνα 1905-1907, σ. (2) 602. Φαίνεται όμως ότι ήταν ευρύτερα διαδεδομένο. Από τη συλλογή μου των βαφτιστικών παραθέτω τις μορφές Ζιώγας < Γεώργιος, η οποία είναι διαδεδομένη κυρίως σε περιοχές Βλάχων και το πιθανότερο δημιουργήθηκε σε βλαχόφωνο περιβάλλον, από τη Δυτική Μακεδονία Μπζιώτας < Παναγιώτης, Γρηγ. Π. Βέλκος, *Τα επώνυμα και τα βαφτιστικά της Σέλιτσας (Εράντρας) 1650-1940*, Ελασσόνα 1998, σ. 41, το ποντιακό βαφτιστικό Ζένιος < Ευγένιος, Σάβ. Πορφ. Παπαδόπουλος, *Λαογραφικά Καρακούρτ*, τ.3, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 441, τις Τζιώρτζις, Τζιώτζις, Τζιουτζιούλας < Γεώργιος (από τη συλλογή μου από το νομό Σερρών) και το επώνυμο Γιογλάκης, Ζογλάκης, που φέρει το ίδιο πρόσωπο στους Μανιάτες της Κορσικής, Δικ. Βαγιακάκος, «Οι Μανιάται της Κορσικής. Το βιβλίο των βαπτίσεων 1683-1742», *Λακωνικά Σπουδαί* 1 (1972) 369-480, αρ. 450 και 465, επίσης την Κανέλλα, σύζυγο Δημ. Μπακιακουκάκη, η οποία σε βαπτίσεις παιδιών της φέρει το επώνυμο Ζογλίτζα και Γιογλίτζα, αρ. 374 και 409. Βλ. επίσης Συμεωνίδης, ό. π. (σμμ. 1), 5.441, Ζάντσης, Ζάντσιος < Γιάντσης, Γιάντσιος.

39. Οι φωνητικές συμπτώσεις δεν περιορίζονται φυσικά μόνον σε μία γλώσσα, πρβ. και J. Zaimon, ό. π. (σμμ. 11), σ. 105, όπου η ομόηχη μορφή από το 12^ο αιώνα Ζίγο ετυμολογείται < ζίγ (= πυρακτωμένο σίδηρο) και το βαφτιστικό θεωρείται ευχετικό, να κληρονομήσει, να ψέγει αυστηρά, να κατακρίνει αδυναμίες, φανυλότητες. Για τη ριζική σύντηξη του ακεραίου εκκλησιαστικού τύπου σημειωτέο και το γυναικείο βαφτιστικό Γύρω, Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σμμ. 12), σ. 56.

40. Στο βλαχοχώρι Πολυθέα των Τρικάλων και στις Σέρρες με καταγωγή από την Ανατολική Θράκη.

41. Στο χωριό Πεθελινός με καταγωγή από την Ευρυτανία.

42. Στο βλαχοχώρι Κρασιά των Γρεβενών.

43. Στο βλαχοχώρι Κορδαλλός των Τρικάλων.

44. Στο βλαχοχώρι Πολυθέα των Τρικάλων.

45. Διον. Μαυρόγιαννης, *Οι Σαρακατσάνοι της Θράκης, της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας*, 1-3, Αθήνα-Γιάννινα 1998-1999, σ. 282.

46. Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των λαρισαίων παντοπωλών στα 1721 στον κώδικα 8 της μονής Άγιος Στέφανος των Μετεώρων», *ΟΝΟΜΑΤΑ* 12 (1988) 520-525, εδώ 524. Βλ. και κατωτέρω Ζούγλω.

σθήκη ποικίλων καταλήξεων μπορούμε να θεωρήσουμε ως εξελίξεις του Γεώργιος και τα επώνυμα Σιγούρας⁴⁷, Σιγανός⁴⁸, Σιγούνης⁴⁹, Σιγάλας⁵⁰. Δεν γνωρίζω κατά πόσον οφείλεται σε τυπογραφικό λάθος ή πρόκειται περί κανονικής εξελίξεως το επώνυμο Σογούρας, το οποίο φέρει στον εκλογικό κατάλογο στα Βρασιά της παραλίας της Ρεντίνας ο εκλογέας Θεόδωρος (1880) του Βασιλείου. Στο Δημοτολόγιο ο γιος του Βασίλειος (1912) ονομάζεται Σγούρος, όπως και η αδελφή του Αναστασία (1882) και η κόρη του Αναστασία (1910).

Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την εξέλιξη μπορούμε να δούμε διαφορετικά και την ακόλουθη διήγηση για τη δημιουργία του επωνύμου Ζήγος και να το ερμηνεύσουμε ως μια μορφή του Γρηγόριος : «Ο παππούς της μάνας μου (Ζήγος), όπως μου εξιστορούσε η ίδια, ήρθε από την παλιά Ελλάδα, αλλά σε κανέναν δεν έλεγε το πραγματικό του όνομα που ήταν Μπακογιάννης, όπως το αποκάλυψε αργότερα στα παιδιά του. Ούτε είπε για ποιο λόγο ήρθε στην Ήπειρο. Ο Γληγόρης Ζήγος, αδελφός της μάνας μου, ισχυριζόνταν ότι ο παππούς τους πρωτοήρθε στην Ήπειρο από τα Άγραφα. Πήρα το Ζ' γό-Ζ' γό κι ήρθα έλεγε. Γι αυτό και τον ονόμασαν Ζήγο. Από υπολογισμούς φαίνεται πως ήρθε στην Ήπειρο γύρω στα 1830»⁵¹. Φωνητικά κοντά στο Ζήγος βρίσκεται και το βαφτιστικό Ζήκος, το οποίο, όσο γνωρίζω, επιδημεί στον ηπειροθεσσαλικό χώρο⁵², όπου στην καθημερινή επικοινωνία ακούγεται και ως Τζήκας, Ζήσης⁵³.

47. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια φέρει το επώνυμο οικογένεια από την Ανατολική Θράκη, η οποία μετοίκησε στο Ακριτοχώρι, Σιγουριδής ονομάζεται ο ψηφοφόρος Ηρακλής (1877) του Κωνσταντίνου στο Κιλκίς.

48. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια φέρει το επώνυμο οικογένεια από την Ανατολική Θράκη, η οποία μετοίκησε στο χωριό Πλαγιά του Κιλκίς.

49. Το επώνυμο φέρει ο ψηφοφόρος Σταμούλης (1872) του Γεωργίου στις Σέρρες.

50. Το επώνυμο φέρουν 2 ψηφοφόροι στη Θεσσαλονίκη.

51. Ευριπίδης Π. Μακρής, *Ζωή και παράδοση των Σαρακατσάνων*, Ιωάννινα 1990, σ. 89.

52. Το όνομα Ζήκος ετυμολογείται ποικιλοτρόπως, < Ζώσιμος, Π. Αραβαντινός, *Ηπειρωτικών γλωσσάριον*, Αθήνα 1909, σ. 100, < να ζήσει, παράλληλη της μορφής Ζήσης, Αθ. Μπούτουρας, ό. π. (σημ. 12), 168, < Αθανάσιος, Αναστάσιος Χ. Μηλιώνης, *Το Περιστέρι Πωγωνίου (Μέγγουλη)*, *Ιστορία, Παράδοση και Γενεαλογία*, Ιωάννινα 1998, σ. 158. Στους ανωτέρω καταλόγους σε σύνολο 87.085 εκλογέων το φέρουν στην επαρχία Βοΐου των Γρεβενών με τη μορφή Ζήκος (25) και Ζήκας (1) συνολικά 26 ψηφοφόροι, στην Κεντρική Μακεδονία βρίσκω μόνον 1 ψηφοφόρο στο χωριό Λούμνιτσα (Σκρα) του Κιλκίς. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια δεν μαρτυρείται από την Ανατολική Θράκη και το Μικρασιατικό χώρο.

53. Γρηγ. Βέλκος, *Τα επώνυμα και τα βαφτιστικά της Σέλιτσας (Εράντρας) 1650-1940*, Ελασσόνα 1998, σ. 39. Πρβ. και το επώνυμο Ζηκίδης από το Σουφλί, στην καθημερινή επικοινωνία Ζγίλους, βλ. Κ. Π. Μπάμιου, «Ονόματα Σουφλίου», *Αρχαίον Θράκης* 36 (1973) 60-72, εδώ 60. Για το Σουφλί βλ. Κ. Γ. Κουρτίδου, «Περί της καταγωγής των Σουφλιωτών», *Αρχαίον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 10 (1943-44) 223-24.

Τα μέλη της οικογενείας Ζαγόρας, την οποία αναφέρω ανωτέρω, ήταν γνωστά στο χωριό Εμμανουήλ Παπάς ως Ζαγουράδες και Τζαγουράδες. Υποθέτω ότι με αποβολή της ηχηρότητας αμαυρώθηκε η πηγή της δημιουργίας των μορφών της καθημερινής επικοινωνίας Τσιακούρς, Τσιακόρς και λόγω φωνητικής συγγένειας ταυτίστηκαν με την γνωστή και κατανοητή σε όλους τουρκική λέξη *çakır* (= με χρώμα γαλαζωπό - καφετί ή ανοιχτό μπλε, λ.χ. μάτι γκρί ή καφετί με γαλάζιες γραμμές). Μόνον έτσι μπορώ να ερμηνεύσω το γεγονός ότι ένας κλάδος καταχωρήθηκε επίσημα ως Τσιακίρης: Ο Ευάγγελος (1872) ονομάζεται στον εκλογικό κατάλογο του 1915 Ζαγόρης, όμως ήδη στο Μητρώο Αρρένων του 1927 φέρει το επώνυμο Τσιακίρης, το οποίο φέρουν και οι γιοι του Κωνσταντίνος (1900), Ιωάννης (1900) και Αθανάσιος (1913) στο Μητρώο Αρρένων και το Δημοτολόγιο, η κόρη του Ανατολή (1891) στην οικογενειακή της μερίδα. Δεν γνωρίζω σε ποιον βαθμό οφείλει τη δημιουργία του το επώνυμο Τσιακίρης και σε μια τέτοια εξέλιξη, όμως θα ήταν μια ερμηνεία για ένα τουλάχιστον μέρος των μορφών, δοθείσης της σχετικά ευρείας διαδόσεως του επωνύμου στον ελλαδικό χώρο⁵⁴.

NIKOS TACHINOZLIS

THE MODERN CREEK NAME ZAGORIS

Abstract

In the present research a different approach to the modern Greek place name Ζαγόρι, Ζαγόρας is attempted, which is evident not only as a surname but also as a given Christening name in Greek speaking villages in the district of Serres. It concerns a creation of internal development of the names Γρηγόριος or Γεώργιος, which share common speech sounds, as types of daily communication in the course of vocal distance from the source, have ended up without meaning and have adapted to the formal recording of the known and intimate neighbouring language environment. A different etymology of Christening and surnames is suggested, to whom the source of creation is sought in the names mentioned above.

54. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια το φέρουν με τις μορφές Τσακίρης (38), Τσακίρογλου (5), Τσακιρπαλόγλου (5), Τσακιρίδης (41), Τσιακίρης (15), Τσιακιρίδης (5), Τσιακιρόπουλος (1), Τσακίρδης (1) συνολικά 111 οικογένειες σε σύνολο 53.291, στους εκλογικούς καταλόγους από την Κεντρική και Δυτική Μακεδονία ως Τσακίρης (32), Τσακίρας (1), Τσακίρογλου (3), Τσακίρ (1), Τσακίρης (1), Τσακίρης (1), Τσιακίρης (4), Τσιακίρης (31), Τσιακίρη (4), Τσιακίρης (1), Τσακιράκης (1), Τσιακέρ (2) συνολικά 81 ψηφοφόροι σε σύνολο 87.085.